

15.5.2009

Dnro 1437/2/09

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

HUS:SSÄ JA ESPOON KAUPUNGISSA PUUTTEITA LASTEN PSYKOTERAPIAPALVELUJEN JÄRJESTÄMISESSÄ

1
ASIA

Eräässä kantelussa arvosteltiin sitä, että lapsi ei ollut saanut hänelle tarpeelliseksi arvioitua yksilöpsykoterapiaa hoitotakuun edellyttämässä enimmäisajassa Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän (HUS) tai Espoon kaupungin järjestämänä.

Asiassa saatujen selvitysten mukaan psykoterapian järjestämisessä lapselle ei ollut poikettu yleisestä toimintatavasta pääkaupunkiseudulla. Selvitysten mukaan terapian aloittaminen viivästyy, koska psykoterapiapalveluita on tarjolla riittämättömästi tarpeeseen nähden. Vapaan terapiapaikan löytymistä vaikeuttaa selvitysten mukaan myös se, että paikat eivät ole julkisesti tiedossa, vaan niistä saa tietoa ainoastaan soittamalla terapeuteille, mikä vie käytännössä paljon aikaa. Tilannetta ovat vaikeuttaneet myös terapiapalvelujen kilpailutus ja se, etteivät HUS:n omat psykoterapiakoulutetut työntekijät voi yli- tai lisätyönä tehdä ostopalveluterapioita HUS:n potilaille. Edelleen selvityksistä käy ilmi, että Jorvin sairaalan lastenpsykiatrian poliklinikan työntekijät hoitavat virkatyönään ainoastaan rajoitetusti psykoterapiapotilaita ja nämä paikat on tarpeen varata niille lapsille, joiden ongelmat ovat siinä määrin vaikeita, ettei heitä voida hoitaa ostopalveluterapioin.

Koska saaduista selvityksistä ei käynyt ilmi, mihin toimenpiteisiin HUS:ssä ja Espoon kaupungissa oli mahdollisesti ryhdytty tai aiottiin ryhtyä lasten psykoterapiapalvelujen parantamiseksi, pyysin HUS:lta ja Espoon kaupungilta selitykset asiasta. Selityspyynnöissäni viittasin myös Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (TEO) lausunnossaan esittämään käsitykseen, jonka mukaan HUS:n ja Espoon kaupungin olisi tarpeen kartoittaa ja arvioida uudelleen alaikäisten potilaiden tarvitsemien psykoterapiapalveluiden saatavuus ja järjestämismahdollisuudet erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen ja yksityissektorin suunnitelmallisella yhteistyöllä.

2
SELITYKSET

HUS:n selitys

HUS:n lastenpsykiatrian vastaavan ylilääkärin 16.5.2008 antaman selityksen mukaan lasten psykoterapiapalveluiden parantamiseksi Lasten ja nuorten sairaalan lasten- ja nuorisopsykiatrian vastuualueet ovat toteuttaneet käytännössä omien työntekijöidensä voimin 2-3 vuotta kestävä erityistason psykoterapeuttikoulutuskokonaisuutta noin 20 lääkärille. Tämän jälkeen yliopiston lastenpsykiatrian yksikkö on tukenut taloudellisesti vastaavaa ulkopuolelta hankittua

koulutusta osana lastenpsykiatrian erikoistumiskoulutusta. Opetusministeriön toimeksiannosta tehdyssä suunnitelmassa psykoterapiakoulutus on siirtymässä yliopiston tehtäväksi.

Ylilääkärin mukaan HYKS Jorvin, Peijaksen ja Helsingin lastenpsykiatrian yksiköiden yhdistyttyä alueelle on perustettu Psykoterapiakeskus palvelemaan kaikkia HYKS-alueen kuntien lapsia psykoterapiaan liittyvissä erityiskysymyksissä, muun muassa ostopalvelopsykoterapioiden järjestämisessä. Ylilääkäri toteaa, että "lasten mielenterveyspalveluiden parantamiseksi ja koordinoimiseksi on aloitettu/aloitetaan tiivis, säännöllinen yhteistyö ja potilasohjaus perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen (päivähoito), lastensuojelun, perheneuvolan, oppilashuollon ja lastenpsykiatrian poliklinikoiden kanssa".

Jorvin sairaalan lastenpsykiatrian va. ylilääkärin 25.4.2008 antaman selityksen mukaan Espoo maksaa psykoterapioita lapsille, jos he ovat sijoitettuja kotikuntansa ulkopuolelle. Espoolla ja sen perheneuvoloilla ei ole määrärahoja ostopalvelopsykoterapioihin, vaan ne ja niitä tarvitsevat erittäin vaikeahoitoiset lapset on ohjattu Jorvin erikoissairaanhoidon. Ylilääkäri toteaa, että hänellä ei ole tietoa siitä, miten Espoon perheneuvoloissa hoidetaan ne lapset, jotka myös tutkimusten perusteella tarvitsevat psykoterapiaa, mutta joiden oireet ovat vielä niin lieviä, että heitä ei tule ohjata erikoissairaanhoidon. Psykoterapiaa varten Espoosta ohjatut lapset kuormittavat Jorvin erikoissairaanhoidon, erityisesti lastenpsykiatreja. Ylilääkäri toteaa myös, että Espoon lastensuojelun heikot resurssit heijastuvat suoraan erityisesti lastenpsykiatristen lasten arkeen.

Espoon kaupungin selitys

Espoon kaupungin 20.5. ja 19.11.2008 antamien selitysten mukaan sosiaali- ja terveystoimi on selkiyttämässä Jorvin sairaalan lastenpsykiatrian kanssa ohjeistusta ja kriteereitä lasten psykoterapiapalveluihin. Perheneuvolan ja erikoissairaanhoidon kanssa on jo selvitettävänä psykoterapian hoitopolku ja sellaisen mallin rakentaminen, joka olisi lasten kannalta tarkoituksenmukaisin ja resurssiltaan taloudellisin. Lisäksi tullaan selvittämään, minkälaisia tukimuotoja lapsi ja perhe tarvitsevat ennen terapiahoitoon aloittamista, jos aloitus viivästyy kohtuuttomasti.

Espoon kaupungin selityksissä todetaan, että lasten psykoterapioiden ostopalveluiden koordinointi ja määrärahat keskitettiin joitakin vuosia sitten Espoon terveystoimien Jorvin lastenpsykiatriaan, koska siellä katsottiin olevan keskitettynä paras asiantuntemus koordinoita psykoterapioita ja hoitaa lasten ohjautuminen yhdenmukaisin kriteerein. Perheneuvoloilla tai perusterveydenhuollolla ei ole määrärahaa lasten psykoterapioihin erikoissairaanhoidon kanssa yhteisesti sovitun työnjaon mukaisesti.

Espossa tullaan selvittämään mahdollisuutta siirtää osa erikoissairaanhoidon keskitetyistä lasten psykoterapian ostopalvelumäärärahoista sosiaali- ja terveystoimen lasten terapiapalveluihin, jolloin hoitoon ohjaus olisi lyhytkestoisempi ja interventioiden oikea-aikaisuus toteutuisi paremmin. Tämä avaisi selitysten mukaan myös mahdollisuuden HUS:n terapeuttien käyttöön lasten hoitoihin ostopalveluina. Selityksissä todetaan, että jatkossa on tärkeää suunnitella hoitoja enemmän yhdessä HUS:n lastenpsykiatrian kanssa. Jatko-ohjauksen Jorvin lastenpsykiatriaan todetaan selityksessä edellyttävän selkiennyttä.

Espoon perheneuvolat tarjoavat terapiaa ja lyhyempiä hoitoja lapsille, jotka eivät tarvitse pitkiä, intensiivisiä psykoterapioita tai ovat niin vaikeita moniongelmaisia lapsia ja perheitä, että heitä ei voida hoitaa psykoterapialla.

Espoon kaupungin selitysten mukaan perheneuvoloiden ja erikoissairaanhoidon lastenpsykiatrinen työnjako ja potilaiden ohjautuminen edellyttää selkiinnyttämistä ja sitä tullaan työstämään Espoossa vuonna 2009.

3

RATKAISU

Selityksistä käy ilmi, että sekä HUS:n että Espoon kaupungin tiedossa on ollut, että psykoterapiapalvelut eivät vastaa alueella esiintyvää tarvetta. Mielenterveyslain 4 §:n mukaan kunnan tai kuntayhtymän on huolehdittava siitä, että mielenterveyspalvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin kunnan tai kuntayhtymän alueella esiintyvä tarve edellyttää. Lääkinnällisestä kuntoutuksesta annetun asetuksen 2 §:n mukaan kunta tai kuntayhtymä huolehtii siitä, että lääkinällisen kuntoutuksen palvelut, muun muassa psykoterapia järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin kuntoutuksen tarve kunnan tai kuntayhtymän alueella edellyttää.

Selitysten perusteella käsitykseni on, että HUS:n ja Espoon kaupungin välinen työnjako lasten psykoterapiapalvelujen järjestämisessä ei ole ollut selkeää eikä omiaan muodostamaan näiden palvelujen toiminnallista kokonaisuutta. Mielenterveyslain 5 §:n mukaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja sen alueella toimivien terveyskeskusten yhdessä kunnallisen sosiaalihuollon ja erityispalveluja antavien kuntayhtymien kanssa on huolehdittava siitä, että mielenterveyspalveluista muodostuu toiminnallinen kokonaisuus. Toiminnallisen kokonaisuuden muodostamiseksi lasten ja nuorten mielenterveystyössä sairaanhoitopiirin kuntayhtymän ja sen alueen kuntien tulee sopia alueellisesta työnjaosta ja sen toteuttamisesta.

HUS:n ja Espoon kaupungin selityksistä käy ilmi, että lasten psykoterapiapalvelujen järjestämisen puutteet ovat johtaneet siihen, että hoitotakuuvelvoitteita ei ole voitu täyttää. Tämä vaarantaa lapsen oikeutta perustuslaissa turvattuihin riittäviin terveyspalveluihin ja lasten oikeuksien yleissopimuksessa tunnustettua lapsen oikeutta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta.

Psykoterapiapalvelujen järjestämisessä olevien puutteiden korjaamiseksi on tullut ryhtyä toimenpiteisiin. Niin kuin TEO lausunnossaan totesi, HUS:n ja Espoon kaupungin on tarpeen kartoittaa ja arvioida uudelleen alaikäisten potilaiden tarvitsemien psykoterapiapalveluiden saatavuus ja järjestämismahdollisuudet erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen ja yksityissektorin suunnitelmallisella yhteistyöllä. Tällaisiin toimenpiteisiin näyttää selityksistä ilmenevällä tavalla nyt osittain ryhdytyn.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3 esittämäni käsitykset menettelyn lainvastaisuudesta HUS:n ja Espoon kaupungin tietoon.

Pyydän HUS:ä ja Espoon kaupunkia ilmoittamaan minulle 30.10.2009 mennessä lasten psykoterapiapalvelujen parantamiseksi tehdyistä niistä toimenpiteistä, joilla turvataan hoitotakuuvelvoitteiden täyttäminen.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) ja Etelä-Suomen lääninhallitukselle tiedoksi hoitotakuun valvonnassa huomioon otettavaksi.